اثربخشی روان‌درمانی مثبت‌نگر به شیوه گروهی بر بحران هویت دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه دوم

جواد جوانمرد [۱]، علیرضا رجایی*[۲]، فرشید خسرو پور [۳]

۱-دانشجوی دکترا، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زرند، زرند، ایران ۲- دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تربت‌جام، تربت‌جام، ایران ۳- استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زرند، زرند، ایران

خلاصه

مقدمه: بحران اصلی دوره نوجوانی هویت‌یابی می‌باشد. چاره‌اندیشی، تهیه و اجرای درمان برای کاهش بحران هویت می‌تواند کمکی بزرگ به سلامت جسمی و روحی نوجوان کند. این پژوهش باهدف تعیین اثربخشی روان‌درمانی مثبت‌نگر به شیوه گروهی بر بحران هویت دانش-آموزان دختر و پسر متوسطه دوم انجام‌شده است.

روش کار: روش پژوهش نیمه تجربی با گروه کنترل و طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون بود. جامعه آماری شامل ۱۳۰ پسر و ۱۸۰ دختر، در پایه‌های یازدهم و دوازدهم مقطع متوسطه شهرستان فریمان در سال تحصیلی ۹۷- ۱۳۹۶ بود که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. از میان این دانش‌آموزان، ۳۰ دانش‌آموز دختر و ۲۸ دانش‌آموز پسر انتخاب و به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفتند (۱۴ پسر و ۱۵ دختر در هر گروه). گروه‌های آزمایش پسران و دختران در ۷ جلسه هفتگی جداگانه آموزش‌های روان‌درمانی مثبت نگر را به شیوه گروهی دریافت نمودند. ابزار پژوهش، پرسشنامه بحران هویت بود. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و با روش آماری تحلیل کوواریانس تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که روان‌درمانی مثبت‌نگر به شیوه گروهی بر بحران هویت پسران (P=۰/۰۱، F=۷/۵۵) و دختران (P=۰/۰۱، F=۱۶/۱۱) اثر داشته است.

نتیجه‌گیری: ازآنجاکه روان‌درمانی مثبت‌نگر باعث بهبود بحران هویت پسران و دختران می‌شود، می‌توان از آن برای کاهش مشکلات روان‌شناختی ناشی از بحران هویت دانش‌آموزان در مدارس بهره برد.

کلیدواژگان: مثبت‌نگر، بحران هویت، نوجوان

***نویسنده مسئول:** علیرضا رجایی rajaei.46@yahoo.com

تلفن: ۰۹۱۵۵۸۰۳۴۶۷ **نمابر:** ۰۳۴۳۴۴۵۰۸۵۶

دریافت: ۱۳۹۷/۱۱/۱۱ **پذیرش:** ۱۳۹۸/۴/۶

➤ **لطفاً به مقاله به شکل زیر استناد کنید:**

جوانمرد ج، رجایی ع، خسروپور ف. اثربخشی روان‌درمانی مثبت نگر به شیوه گروهی بر بحران هویت دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه دوم. مجله دانشگاه علوم پزشکی جیرفت، دوره ششم شماره یک، تابستان ۱۳۹۸؛ ۶ (۱):۱۱-۱۰۱

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]

مقدمه

دانش‌آموزان دوره متوسطه در سنین نوجوانی و جوانی هستند. این دوره یکی از مهم‌ترین مراحل زندگی انسانی است، زیرا فرصت‌هایی را برای رشد و نمو هم ازنظر جسمانی و هم درزمینهٔ کفایت شناختی و اجتماعی، استقلال، عزت‌نفس و صمیمیت فراهم می‌کند. گذر از کودکی به بزرگ‌سالی با یک دوره انتقالی طولانی مشخص می‌شود که نوجوانی نام دارد و یا به‌طورکلی نوجوانی با بلوغ (فرایندی که به رسش جنسی باقابلیت باروری- توانایی تولیدمثل- منتهی می‌شود) آغاز می‌شود. نوجوانی از ۱۱ تا ۱۲ سالگی آغاز و تا ۲۱ یا ۲۲ سالگی ادامه پیدا می‌کند و شامل تغییرات عمده و پیوسته‌ای در همه حیطه‌های رشد است (۱).

بهزیستی جسمی و روان‌شناختی دانش آموزان نوجوان ایرانی در مقطع متوسطه، تقریباً در سطح متوسط قرار دارد که سطح قابل قبولی نیست و طراحی و اجرای انواع مداخلات بالینی، آموزشی و مشاوره‌ای، جهت بهبود کیفیت زندگی آنها توصیه می‌شود (۲). این باور که آشوب روان‌شناختی در نوجوانی پدیده‌ای بهنجار است، به پیامدی تأسف‌بار منجر شده و اغلب تصور می‌شود نوجوانانی که به مشکلات روان‌شناختی گرفتارند با افزایش سن خودبه‌خود بهبود می‌یابند (۳). یکی از آسیب‌های عدم بهزیستی روان‌شناختی فرآیند رشد، در دوره نوجوانی و جوانی، عدم دستیابی به هویت است که اگر به آن توجه نشود می‌تواند به‌طورجدی سلامت جسمی و روانی نوجوانان و جوانان را تحت تأثیر قرار دهد. در تعریف هویت می‌توان اشاره کرد که هویت یک فرآیند است، نه یک محصول و ساخت‌وساز هویتی، در سراسر زندگی، از تأثیرات اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد (۴).

مسلم است که در فرآیند دشوار و پرکشمکش انتقال از کودکی به بزرگ‌سالی، نوجوان از یک‌سو با سرعت بی‌سابقه‌ای بلوغ جسمی و جنسی را می‌گذراند و از سوی دیگر، خانواده، فرهنگ و جامعه از او می‌خواهند که مستقل باشد، روابط جدیدی را با همسالان و بزرگ‌سالان برقرار کند و آمادگی‌ها و مهارت‌های لازم را برای زندگی شغلی و اجتماعی به‌دست آورد. نوجوان باید علاوه بر پذیرش و سازگاری با این تغییر و تحوّلات، هویت منسجمی نیز برای خود کسب کند و به سؤالات دشوار و قدیمی «من کیستم؟»، «جای من در هستی کجاست؟» و «از زندگی خود چه می‌خواهم؟» پاسخ مشخص و اختصاصی بدهد (۵). بر اساس دیدگاه رجایی در نظریه شناختی- هیجانی معنوی، انسان به دنبال پاسخ به سؤالات اساسی در زندگی خود است. سؤالاتی مانند من چه کسی هستم؟ از کجا آمده‌ام و به کجا می‌روم؟ هستی چیست و چگونه خلق‌شده است و سؤالاتی از این قبیل که به دنبال پاسخ دادن به آن و نیز به دنبال یافتن معنای زندگی هستند و چنانچه نتوانند پاسخ مناسبی برای سؤالات خود بیابند، دچار بحران هویت خواهند شد (۶).

نتایج تحقیقات مختلف داخل و خارج کشور حاکی از تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی شامل تفکر انتقادی و ابراز وجود بر کاهش بحران هویت و نارضایتی از زندگی (۷)، تأثیر آموزش مهارت‌های خودآگاهی بر بحران هویت و مؤلفه‌های آن در نوجوانان دختر (۸)، اثربخشی واقعیت‌درمانی بر کاهش بحران هویت و احساس غم غربت دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه (۹)، اثربخشی آموزش گروهی با رویکرد عقلانی هیجانی-رفتاری مانند شناسایی و چالش با افکار غیرمنطقی بر کاهش بحران هویت و افزایش شادکامی در نوجوانان خوابگاهی پسر (۱۰)، اثربخشی رویکرد راه‌حل محور بر حل بحران هویت نوجوانان دختر (۱۱, ۱۲) و اثربخشی روابط درمانی بر کاهش بحران هویت و دستیابی به هویت طبیعی و بهبود سلامت روان دانش‌آموزان (۱۳) می‌باشد. همچنین پژوهشی نشان داده با کاهش بحران هویت میزان مسئولیت‌پذیری در دانش آموزان سال اول متوسطه افزایش می‌یابد (۱۴).

به نظر می‌رسد که یکی از رویکردهای مداخله‌ای بسیار مناسب برای کمک به نوجوانان برای پیشگیری و یا کاهش بحران هویت نوجوانان، روان‌درمانی مثبت نگر باشد. چراکه به نظر رجایی (۱۵) افرادی که دچار بحران هویت هستند از نشانه‌های بی‌هدفی، پوچی، ناامیدی، عدم اعتمادبه‌نفس، بی‌ارزشی، نارضایتی، اضطراب، غمگینی، پرخاشگری و عصبانیت در رنج هستند و این مفاهیم به‌عنوان هسته روان‌درمانی مثبت نگر می‌باشند. در همین راستا برای درک بهتر مفهوم هویت در روانشناسی مثبت نگر، پژوهشگران مفاهیمی را در روانشناسی

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]

مثبت نگر شناسایی کرده‌اند. این مفاهیم شامل بهروزی، روانشناسی خود، اعتمادبه‌نفس، خود پنداره، خودشناسی و انعطاف‌پذیری می‌باشند. این مفاهیم در روانشناسی مثبت، اجزاء هویت سالم هستند. این مفاهیم ثابت نیستند بلکه با محیطی که افراد در آن توسعه می‌یابند در تعامل هستند (۱۶).

روان‌درمانی مثبت نگر یک رویکرد درمانی، مبتنی بر اصول روانشناسی مثبت است. ریشه آن، در کار پیشگامانی همچون پترسون[1] در مورد نقاط قوت می‌باشد. روان‌درمانی مثبت نگر، نشانه‌های منفی را با نقاط قوت، منابع را با خطرات، ضعف‌ها را باارزش‌ها و امیدواری را با پشیمانی، به‌منظور درک پیچیدگی-های ذاتی تجربیات انسانی، به شیوه‌ای بیشتر متعادل‌کننده، نسبت به رویکرد نقص محور روان‌درمانی سنتی ترکیب و ادغام می‌کند (۱۷). زیربنای نظری روان‌درمانی مثبت‌گرا متعلق به سلیگمن[2] است. او فرض کرد که شادمانی شامل زندگی خوشایند و لذت‌بخش، زندگی با اشتیاق و زندگی معنادار است. مردم زمانی به زندگی خوشایند و لذت‌بخش می‌رسند که بتوانند هیجان‌های مثبتی را درزمینه‌ی زندگی گذشته، حال و آینده‌شان تجربه کنند. زندگی زمانی با اشتیاق (مشتاقانه) احساس می‌شود که فرد در حوزه‌های گوناگون زندگی ازجمله کار، روابط عشقی، تفریح و بازی، عمیقاً در کاری که انجام می‌دهد درگیر و در آن غرق شود. زندگی معنادار نیز استفاده از توانمندی‌ها در خدمت به چیزی فراتر از خود است (۱۸)؛ و قابل‌ذکر است که روان-درمانگران مثبت‌گرا، درعین‌حالی که در بحث با مراجع، هیجان‌ها و خاطرات مثبت را استخراج و مطرح می‌کنند، باهدف ترکیب و عرضه‌ی هیجان‌های مثبت و منفی باهم، درزمینه‌ی مشکلات درمان‌جو نیز درگیر می‌شوند. به‌طور مثال برای کمک کردن به درمان‌جو، به‌منظور غلبه بر یک ضربه روانی، می‌توان توانمندی‌هایی را که بر اثر تجربه ناگوار مذکور در او به وجود آمده‌اند را یادآور شد (۱۹).

دیبیاس[3] با استفاده از یک برنامه ۱۰ جلسه‌ای ارتقاء تندرستی، پژوهشی را با عنوان مداخله‌ی روان‌شناختی مثبت چندجانبه انجام داد که باعث بهبود شادی روزانه و رفتار کلاس درس در نمونه‌ای از دانش‌آموزان دبیرستانی با مشکلات تحصیلی و روانی، گردید (۲۰). در یک پژوهش مداخلات روانشناسی مثبت باعث بهبود رضایت از زندگی در بین دانش‌آموزان دبیرستانی گردید (۲۱). در پژوهشی دیگر اثربخشی روان‌درمانی مثبت نگر برای بهبود روان‌شناختی و عزت‌نفس در نوجوانان مبتلا به اختلال افسردگی نشان داده شد (۲۲). همچنین در پژوهشی دیگر، اثربخشی روان‌درمانی مثبت نگر، در افزایش شادی عمومی و مؤلفه‌های آن شامل زندگی دلپذیر، غرق شدن در کار و زندگی معنی‌دار دانش‌آموزان دختر نشان داده شد (۲۳). می-توان گفت کمتر پژوهشی وجود دارد که با استفاده از اصول روان‌درمانی مثبت نگر بر بحران هویت نوجوانان اقدامی انجام داده باشد و این پژوهش با بررسی و تحلیل ابعاد هویتی دانش-آموزان، می‌تواند ضمن ارائه تصویری روشن از وضعیت موجود هویت در مدارس مورد نمونه‌گیری، طرحی درمانی را تنظیم کند تا بر اساس آن، اصلاحات و اقدامات درمانی روان‌درمانی مثبت نگر جهت بهبود و ارتقای وضعیت هویتی دانش‌آموزان انجام گیرد. لذا این پژوهش باهدف بررسی اثربخشی روان‌درمانی مثبت نگر به شیوه گروهی بر کاهش بحران هویت دانش آموزان پسر و دختر مقطع متوسطه دوم انجام‌شده است.

روش کار

پژوهش حاضر یک مطالعه نیمه تجربی است که در آن از طرح پیش‌آزمون- پس‌آزمون استفاده‌شده است. جامعه آماری شامل ۱۳۰ پسر و ۱۸۰ دختر، در پایه‌های یازدهم و دوازدهم مقطع متوسطه شهرستان فریمان در سال تحصیلی ۹۷- ۱۳۹۶ بود. این افراد از میان کل مدارس متوسطه شهرستان (یک مدرسه پسرانه و یک مدرسه دخترانه) به‌صورت تصادفی انتخاب و از میان دانش‌آموزان پایه‌های مذکور، با استفاده از پرسشنامه بحران هویت، ۴۵ دختر و ۳۴ پسر وارد مطالعه شدند. در مرحله بعد، مصاحبه‌ای با انتخاب‌شدگان برگزار شد تا اطمینان حاصل شود که آزمودنی‌ها درست انتخاب‌شده‌اند. سپس آزمودنی‌ها به‌صورت تصادفی در گروه‌های آزمایش و کنترل قرار گرفتند. ۱۷ پسر در گروه آزمایش و ۱۷ پسر در گروه کنترل قرار گرفتند که بعد از ریزش نمونه‌ها در پسران، ۱۴ پسر در گروه آزمایش و

[1] Peterson
[2] Seligman
[3] DeBiase

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]

۱۴ پسر در گروه کنترل باقی ماندند. همچنین ۲۳ دختر در گروه آزمایش و ۲۲ دختر در گروه کنترل قرار گرفتند. بعد از ریزش نمونه‌ها در دختران ۱۵ نفر در گروه آزمایش و ۱۵ نفر در گروه کنترل باقی ماندند. پیش‌آزمون در ابتدای دوره از ۴۵ دختر و ۳۴ پسر به عمل آمد و گروه‌های آزمایش پسران و دختران در ۷ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای هفتگی به‌صورت جداگانه (۷ جلسه برای دختران و ۷ جلسه برای پسران) آموزش‌های روان‌درمانی مثبت نگر را به شیوه گروهی در محل مدرسه دریافت نمودند؛ درحالی‌که گروه کنترل مداخله‌ای را دریافت نکرد. درحالی‌که گروه کنترل مداخله‌ای را دریافت نکرد. بعد از پایان دوره، پس-آزمون از گروه‌های آزمایش و کنترل شامل ۲۸ پسر و ۳۰ دختر به عمل آمد. در ضمن، رضایت آگاهانه دانش‌آموزان و والدین در ابتدای دوره کسب گردید و برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه بحران هویت[1] استفاده شد. این پرسشنامه بر اساس نظریه درمانی شناختی- هیجانی مذهبی[2] تهیه‌شده است (۲۴). پرسشنامه شامل ۵۰ سؤال می‌باشد که علائم زیر را موردسنجش قرار می‌دهد: بی‌هدفی، پوچی، ناامیدی، عدم اعتمادبه‌نفس، بی-ارزشی، نارضایتی از زندگی، اضطراب، غمگینی، پرخاشگری و عصبانیت. در این تحقیق، بحران هویت با این ده نشانه که نشان‌دهنده عدم اکتساب کامل هویت است قابل‌شناسایی خواهد بود. نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت از ۱ تا ۵ (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) می‌باشد و سؤالات ۴، ۱۱، ۱۴، ۲۴، ۳۱ و ۴۴ هم به‌صورت عکس نمره‌گذاری می‌شوند. روایی این پرسشنامه نیز توسط استادان و متخصصان این زمینه مورد تأیید قرارگرفته است. علاوه بر آن

برای محاسبه همسانی درونی (پایایی) این پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. برای این منظور رجایی و همکاران، پایلوتی را روی ۴۵ نفر از دانشجویان انجام دادند که برابر با ۰/۹۳ به دست آمد که بیانگر همسانی درونی بالای این آزمون است (۲۵).

خلاصه جلسات آموزش روان‌درمانی مثبت نگر به شیوه گروهی با توجه به کتاب فنون روانشناسی مثبت‌گرا (۲۶) و عنایت به این مطلب که آسیب‌شناسی روانی بر اثر نبود منابع مثبت در زندگی درمان‌جو ایجاد یا ماندگار می‌شود به شرح ذیل بود:

جلسه اول: در این جلسه، آشنایی با چارچوب روان‌درمانی مثبت-گرا شامل نقش‌ها و فرض‌های درمانگر و تأکید بر مسئولیت‌های درمان‌جویان، محور کار بود و در ادامه شرکت‌کنندگان خود را معرفی مثبت کرده و درباره موقعی که در بهترین حالت بودند داستانی گفتند. بعضی از اعضای گروه، معرفی و داستان را در همان جلسه و بعضی به‌عنوان تکلیف در منزل انجام دادند. در این جلسه، توانمندی‌های مورد اشاره در داستان با کمک درمان‌جو و درمانگر شناسایی گردیدند.

جلسه دوم: در این جلسه درباره داستان‌ها بحث شد. قابل‌ذکر است که برجسته کردن توانمندی‌های مورداشاره در داستان، آن زمانی که برای حس اشتیاق در زندگی از توانمندی خود استفاده نموده‌اند، یک عامل اصلی است که اعتمادبه‌نفس را بالا می‌برد. اعضای گروه باید کاملاً در این بحث شرکت کنند که در جلسات این پژوهش، رعایت گردید. در این جلسه برای کاهش غمگینی سه راه شادکامی هم آموزش داده شد و در ادامه پرسشنامه روان‌درمانی مثبت‌گرا موردبحث قرار گرفت و تکلیف خانگی تکمیل پرسش‌نامه ارزش‌های عملی ارائه‌شده در سایت (www.viacharacter.org) پیشنهاد شد.

جلسه سوم: ابتدا مرور جلسه قبل و بحث درباره پرسش‌نامه ارزش‌های عملی که بعضی از اعضای گروه در سایت انجام داده بودند صورت گرفت. ازآنجایی‌که یکی از متغیرهای مربوط به بحران هویت، نارضایتی از زندگی است، برای افزایش رضایت از زندگی باید سپاس و شکرگزاری در افراد نهادینه شود که این موضوع در این جلسه به بحث گذاشته شد و تکلیف خانگی شامل نوشتن نامه‌ای تشکرآمیز به شخصی بود که تابه‌حال به نحو مناسبی از وی تشکر نکرده‌اند. این نامه برای افزایش رضایت از زندگی و افزودن به هیجان‌های مثبت درباره گذشته بود. رضایت داشتن در مقابل بیشینه‌خواهی برای رضایت بیشتر از زندگی هم تأکید شد و در ادامه اعضاء تشویق به نوشتن دفتر خاطرات شکر شدند؛ دفتری که در آن هرروز، حداقل سه اتفاق خوب که در آن روز برایشان اتفاق افتاده را بنویسند. این تمرین در طول درمان و به‌عنوان تکلیف خانگی هم انجام می‌شد.

[1] Identity Crisis Questionnaire
[2] Religious/ Cognitive/ Emotion Therapy

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]

جلسه چهارم: این جلسه برای کمک به شرکت‌کنندگان جهت شناختن نقشی بود که خاطرات چه خوب و چه بد در ماندگاری و دوام علائم مشکلشان بازی می‌کرد. به اعضاء کمک شد تا خشم و اعتراض و دیگر هیجانات منفی خود را ابراز کنند. سپس درباره آثار این هیجانات بر مشکل و بهزیستی آنها بحث شد. دانش‌آموزان خاطرات هیجانی خود را ابراز می‌نمودند. یک نمایشنامه هم با کمک یکی از همکاران و توسط اعضای گروه (در ابتدای جلسه به مدت ۲۰ دقیقه با اعضای گروه که داوطلب اجرا بودند) به اجرا درآمد. نمایشنامه، صحنه یک رستوران بود که دیر آمدن غذا توسط گارسون و برخورد هیجانی منفی یا مثبت با این موضوع به نمایش درآمد. بعد از اتمام نمایش اعضای گروه و درمانگر به‌عنوان مشاهده‌گران به‌نقد این نمایشنامه پرداختند.

جلسه پنجم: برای بی‌هدفی، پوچی، ناامیدی و بی‌ارزشی، اعضای گروه باید هدیه‌ای را به دیگران بدهند. این کار، حس هدفمندی و قصد و معنا را در زندگی بالا می‌برد. همچنین برای افزایش معنا به درمان‌جویان کمک شد که توانمندی‌های اعضای خانواده خود را هم شناخته و تصدیق کنند و سبک پاسخ‌دهی فعال سازنده را تمرین نمایند. در ادامه تکلیف خانگی شرکت در نهادهای مثبت همچون مسجد و تمرین سبک پاسخ‌دهی فعال هم توصیه گردید. در توضیح این سبک می‌توان گفت برای اینکه اعضای گروه در روابط بین فردی، سبک پاسخ‌دهی فعال- سازنده بهتری داشته باشند باید با ثبت و نوشتن تعاملات بین فردی که در طی روز دارند، از سبک پاسخ‌دهی خودآگاه شده و اگر این سبک را به کار نمی‌گیرند در آینده در آن موقعیت از این سبک استفاده کنند. در این سبک، پاسخ‌دهی گرم و همراه شور و اشتیاق است و تماس چشمی وجود دارد. فرد خندان و خوش‌رو است و عواطف مثبت از خود نشان می‌دهد. جلسه ششم: در این جلسه پرخاشگری و عصبانیت که از متغیرهای بحران هویت و جزء هیجان‌های منفی است با استفاده از بخشش به چالش کشیده شدند. اعضای گروه باید نامه‌ای را به شخصی که از او کینه به دل دارند یا به خودشان بنویسند ولی نامه را به دست شخص نرسانند. این نامه خاصیت درمانی دارد. روی نامه‌ها بحث شد و بعضی از اعضای گروه این کار را به‌عنوان تکلیف خانگی انجام دادند.

جلسه هفتم: در این جلسه پیشرفت‌ها و مزایایی که در جلسه-های روان‌درمانی مثبت‌گرا حاصل‌شده به‌روشنی و صراحت بیان گردید و اجرای پس‌آزمون هم در این جلسه انجام شد. برای تحلیل داده‌ها، از شاخص‌های توصیفی میانگین و انحراف معیار و از شاخص‌های آماری استنباطی تحلیل کوواریانس تک متغیره استفاده گردید و داده‌ها با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ تحلیل گردید.

نتایج

میانگین سنی گروه آزمایش پسران ۱/۰۸±۱۸/۴۲ میانگین سنی گروه کنترل پسران ۱/۰۸±۱۸/۵۷ بود. از افراد گروه آزمایش پسران ۴ نفر در پایه یازدهم و ۱۰ نفر در پایه دوازدهم مشغول به تحصیل بودند و از افراد گروه کنترل پسران ۹ نفر در پایه یازدهم و ۶ نفر در پایه دوازدهم مشغول به تحصیل بودند. میانگین سنی گروه آزمایش دختران ۰/۵۹±۱۸/۷۳ و میانگین سنی گروه کنترل دختران ۰/۴۵±۱۸/۲۶ بود. افراد گروه آزمایش و کنترل دختران همگی در پایه دوازدهم مشغول به تحصیل بودند. یافته‌های مطالعه نشان داد میانگین گروه آزمایش در متغیر بحران هویت در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون کاهش‌یافته است. همچنین بعد از تعدیل میانگین‌ها بازهم این کاهش مشاهده می‌شود که نشانگر دوام تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته می‌باشد (جدول ۱).

با توجه به پژوهش حاضر که از نوع پیش‌آزمون- پس‌آزمون بود، برای تحلیل داده‌ها و به‌منظور کنترل اثر پیش‌آزمون و پس‌آزمون از روش تحلیل کوواریانس تک‌متغیری استفاده شد. متغیر مستقل، روش درمانی روان‌درمانی مثبت نگر و متغیر کووریت پیش‌آزمون و متغیر وابسته پس‌آزمون بود. برای استفاده از این روش آماری، رعایت پیش‌فرض‌هایی لازم است که در ادامه این پیش‌فرض‌ها بررسی می‌شوند. ابتدا فرض نرمال بودن داده‌ها با استفاده از دو روش کولموگروف- اسمیرنوف[1] و شاپیرو- ویلک[2] بررسی و تأیید شد. سپس برای فرض همگنی

[1] Kolmogorov-smirnov
[2] Shapiro-Wilk

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]

واریانس‌های گروه کنترل و آزمایش از آزمون لون استفاده شد. مقدار آزمون لون برای پسران (P= ۰/۴۳، 26) =62/0، (1 =F) و مقدار آزمون لون برای دختران (P= ۰/۴۵، 57/0= 26)، F (1=) به دست آمد که تأییدی بر همگنی واریانس¬ها می‌باشد.

پیش‌فرض بعدی تحلیل کوواریانس تک متغیره، همگنی شیب‌خط رگرسیون است؛ یعنی تعامل بین متغیر هم پراش و متغیر مستقل نباید معنادار نباشد که نتایج آزمون همگنی شیب‌خط رگرسیون برای پسران (P=۰/۱۳ ، ۲/۳۹= (۱)=F) و برای دختران (P=۰/۱۰ ، ۲/۸۳= (۱)=F) به دست آمد که دست آمد که تأییدی بر همگنی شیب‌خط رگرسیون می‌باشد. پیش‌فرض بعدی تحلیل کوواریانس تک متغیره خطی بودن رگرسیون هم پراش و وابسته می‌باشد مقدار این آزمون برای پسران (P =۰/۰۰۱، ۵۹/۱۰= (۱)=F) و مقدار این آزمون برای دختران (P =۰/۰۰۱، ۵۴/۳۴= (۱)=F)، به‌دست آمد که تأییدی بر خطی بودن رگرسیون هم پراش و وابسته می‌باشد. یا به‌عبارت‌دیگر بین متغیر وابسته و متغیر هم پراش همبستگی وجود دارد. با توجه به اینکه تمام پیش‌فرض‌ها برای استفاده از تحلیل کوواریانس تک‌متغیری رعایت شده است پس مجاز به استفاده از روش تحلیل کوواریانس تک متغیره هستیم که نتایج در ادامه می‌آید.

جدول ۱- میانگین و انحراف استاندارد تعدیل‌شده و تعدیل نشده بحران هویت در پیش‌آزمون و پس‌آزمون، گروه‌های آزمایش و کنترل

جنسیت	مراحل	نوع گروه	تعداد	تعدیل نشده		تعدیل‌شده	
				میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
پسران	پیش‌آزمون	آزمایش	۱۴	۱۱۸/۰۷	۲۵/۷۳		
		کنترل	۱۴	۱۱۵/۹۳	۲۴/۱۵		
	پس‌آزمون	آزمایش	۱۴	۱۱۴/۴۳	۱۸/۱۲	۱۱۳/۶۵	۳/۲۱
		کنترل	۱۴	۱۲۷/۲۹	۲۴/۵۸	۱۲۸/۰۶	۳/۲۱
دختران	پیش‌آزمون	آزمایش	۱۵	۱۱۹/۹۳	۲۲/۹۹		
		کنترل	۱۵	۱۱۳/۰۷	۲۱/۰۸		
	پس‌آزمون	آزمایش	۱۵	۱۰۸/۳۳	۲۳/۵۲	۱۰۵/۰۷	۳/۹۰
		کنترل	۱۵	۱۱۹/۲۰	۲۷/۴۹	۱۲۲/۴۵	۳/۹۰

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد که روان‌درمانی مثبت نگر به شیوه گروهی بر بحران هویت دختران (P= ۰/۰۱، F=۱۰/۰۶) و بر بحران هویت پسران (P= ۰/۰۱، F=۹/۷۹) مؤثر می‌باشد. با توجه به نتایج جداول ۲ تفاوت معناداری بین گروه آزمایش و کنترل در متغیر بحران هویت در دختران و پسران وجود دارد و این نشان می‌دهد که روان‌درمانی مثبت نگر به شیوه گروهی بر بحران هویت دانش‌آموزان دختر و پسر مؤثر است.

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]

جدول ۲- نتایج آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیره در خصوص تأثیر روان‌درمانی مثبت نگر بر بحران هویت دانش‌آموزان دختر و پسر

متغیر وابسته	جنسیت	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معنی-داری	اندازه اثر	توان آماری
بحران هویت	پسر	گروه	۱۴۵۱/۰۱	۱	۱۴۵۱/۰۱	۱۰/۰۶*	۰/۰۰	۰/۲۸	۰/۸۶
		پیش‌آزمون	۸۵۲۱/۷۰	۱	۸۵۲۱/۷۰	۵۹/۱۰*	۰/۰۰	۰/۷۰	۱
	دختر	گروه	۲۲۰۷/۴۳	۱	۲۲۰۷/۴۳	۹/۷۹*	۰/۰۰	۰/۲۶	۰/۸۵
		پیش‌آزمون	۱۲۲۴۷/۰۶	۱	۱۲۲۴۷/۰۶	۳۴/۵۴*	۰/۰۰	۰/۶۶	۱

*p< ۰/۰۵ **p< ۰/۰۱

این یافته‌هادر نمودارهای زیرهم به تصویر کشیده شده است.

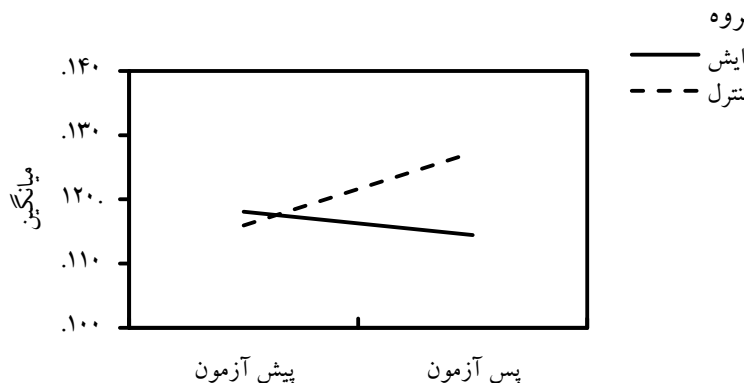

نمودار (۱) پروفایل مقایسه ای مقیاس میانگین نمرات بحران هویت پسران در گروه آزمایش و کنترل طی مطالعه

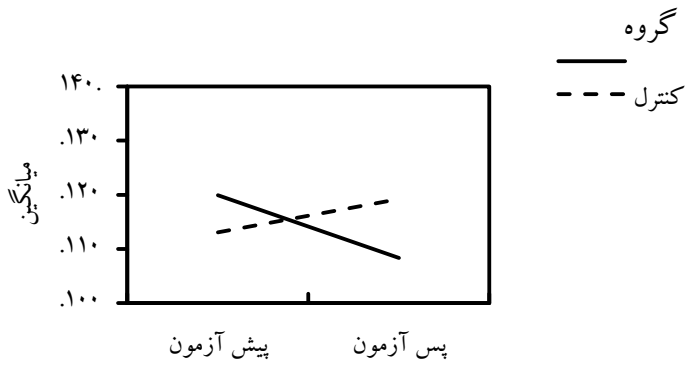

نمودار (۲) پروفایل مقایسه ای مقیاس میانگین نمرات بحران هویت دختران در گروه آزمایش و کنترل طی مطالعه

همان‌طور که در نمودارهای فوق مشاهده می‌شود نمرات بحران هویت پسران طی مطالعه بهبود یافته (کاهش یافته) در حالی که در گروه کنترل این‌طور نیست.

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]

بحث

هدف پژوهش حاضر بررسی اثربخشی روان‌درمانی مثبت‌نگر به شیوه گروهی بر بحران هویت دانش آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه دوم پایه‌های یازدهم و دوازدهم پسران و دختران بود. نتایج مطالعه نشان داد، روان‌درمانی مثبت‌نگر به شیوه گروهی بر کاهش بحران هویت دختران و پسران، مؤثر می‌باشد. پژوهشی در داخل و خارج کشور که به‌طور مستقیم با این پژوهش مرتبط باشد یافت نشد؛ ولی پژوهش‌هایی وجود دارد که اثربخشی مثبت‌نگری به شیوه گروهی را بر متغیرهایی نشان داده که در این تحقیق جزو متغیرهای بحران هویت بودند. به عنوان مثال پژوهش (۲۱) که اثربخشی مداخلات روانشناسی مثبت‌نگر را بر بهبود رضایت از زندگی در بین دانش‌آموزان دبیرستانی نشان می‌دهد (جسیکا[1] و همکاران)، زیرا نداشتن رضایت از زندگی، یکی از متغیرهایی است که نشان‌دهنده بحران هویت در نوجوانان می‌باشد و با نتایج این پژوهش هم‌خوانی دارد. همچنین نتایج مطالعه حاضر با پژوهش (۲۰) نیز همسو است (دیبیاس[2])، زیرا برنامه ارتقاء مهارت‌های اجتماعی و افزایش رضایت از زندگی از متغیرهای مرتبط با اجرای برنامه‌های روان‌درمانی مثبت نگر، در این پژوهش بود.

پژوهش (۲۲) که اثربخشی روان‌درمانی مثبت‌نگر را بر مشکلات افسردگی و افزایش عزت‌نفس نوجوانان نشان داد (محمودی و خوش‌خلق)، نیز به‌نوعی، تأییدی بر نتایج این پژوهش در رابطه با اجرای برنامه‌های روانشناسی مثبت‌نگر برافزایش توانایی‌ها و کاهش افسردگی می‌باشد؛ زیرا شناسایی توانمندی‌ها در این پژوهش، عزت‌نفس افراد گروه آزمایش را ارتقاء داد. همچنین در جلسات درمانی این پژوهش یکی از اهداف درمان بحران هویت، بالا بردن معنای زندگی بود و با پژوهش (۲۳) که روان‌درمانی مثبت‌نگر معنای زندگی را در شرکت‌کنندگان ارتقاء داد (امینی و همکاران)، نیز مشابه است.

نتایج این پژوهش به‌نوعی مشابه پژوهش‌های (۷، ۸) می‌باشد (قنبری و همکاران؛ پیروی و رجایی)، زیرا آموزش مهارت ابراز وجود و مهارت خودآگاهی به‌نوعی توانایی نوجوانان را برجسته می‌کنند و تمرکز بر توانایی‌ها یکی از اجزاء روان‌درمانی مثبت-نگر می‌باشد. نتایج این پژوهش همچنین با نتایج پژوهش (۹) نیز همسو می‌باشد (رضایی حسین‌آبادی و خیاطان)، چون ایجاد روابط مؤثر بین فردی، در این پژوهش که در یکی از جلسات درمانی مطالعه حاضر نیز مطرح گردید، یک نوع توانایی می‌باشد و برجسته کردن توانایی‌ها یکی از مهارت‌هایی است که بحران هویت را کاهش داد. نتایج حاصل از این پژوهش با نتایج پژوهش (۱۱) مشابه است (شاهی و اوجی‌نژاد)، زیرا تمرین سبک فعال-سازنده، باهدف آگاهی از سبک پاسخ‌دهی معمول فرد باعث نوعی خودآگاهی از عملکرد بین فردی می‌گردد و در جلسات درمانی، زمانی که اعضای گروه بحث می‌کردند که برنامه‌ای برای استفاده از پنج توانمندی برترشان را در موقعیت‌های روزمره طرح‌ریزی نمایند، نوعی حل مسئله و رویکردی راه‌حل محور برای مسائل پیش رو بود.

در تبیین اثربخشی روان‌درمانی مثبت‌نگر می‌توان گفت که بحران هویت با نشانه‌های بی‌هدفی، پوچی، ناامیدی، عدم اعتمادبه‌نفس، بی‌ارزشی، نارضایتی و ... تعریف می‌شود و همان‌طور که قبلاً ذکر شد هسته اصلی این برنامه درمانی هم کاهش این نشانه‌ها است و دور از انتظار نبود که روان‌درمانی مثبت نگر بتواند باعث کاهش این نشانه‌ها گردد.

در این پژوهش شاهد افزایش رضایت از زندگی و معنای زندگی در گروه آزمایش بودیم که می‌توان گفت مطالعاتی وجود دارد که این یافته را تأیید می‌کنند. مثلاً در مطالعه‌ای با اجرای برنامه روان‌شناختی مثبت در مدرسه، با توجه به گزارش معلمان که نمی‌دانستند که آیا دانش‌آموزان در گروه روان‌شناسی مثبت یا گروه کنترل بودند، نقاط قوت، کنجکاوی، عشق به یادگیری و خلاقیت در گروه روان‌شناسی مثبت بهبود پیدا کرد و این برنامه همچنین باعث افزایش لذت و مشارکت دانش‌آموزان در مدرسه شد (۲۷).

به‌طورکلی در اهمیت اثربخشی این برنامه درمانی می‌توان گفت، روان‌درمانی مثبت‌نگر با رشد توانایی‌های دانش‌آموزان، یادگیری ارزش‌ها و به دست‌آوردن شکوفایی در شرکت‌کنندگان باعث کاهش بحران هویت گردید و این رشد شکوفایی باید هدف

[1] Jessica
[2] DeBiase

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]

آموزش‌وپرورش و خانواده‌ها باشد؛ زیرا در دنیای امروزی خوشبختی به‌طور معمول با ثروت معادل است و معمولاً والدین سعی می‌کنند ثروت بیشتری را از خود به‌جای بگذارند که فرزندانشان رفاه بیشتری داشته باشند. درواقع آنچه والدین برای فرزندانشان می‌خواهد، رفاه بیشتر فرزندان حتی بیشتر از خودشان است ولی سرمایه‌گذاری‌های روانی وجود دارد که رفاه بسیار بیشتری را از پول برای فرزندان به ارمغان می‌آورد. این امر می‌تواند با آموزش مثبت تحقق یابد (۲۷). پیاده کردن عملی این هدف در جلسات آموزشی این پژوهش باعث اثربخشی این برنامه درمانی گردید و این سرمایه‌گذاری روانی به‌نوعی در این پژوهش در شرکت‌کنندگان ایجاد گردید.

انجام این پژوهش با محدودیت‌هایی همراه بود. این محدودیت‌ها شامل عدم امکان کنترل متغیرهای مداخله‌کننده مانند وضعیت هوشی دانش‌آموزان و وضعیت فرهنگی و اجتماعی خانواده‌هایشان بود و انجام پژوهش هم صرفاً محدود به دانش‌آموزان متوسطه دوم بود که برای تعمیم بهتر نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود که برنامه‌های روان‌درمانی مثبت بر روی دانش‌آموزان متوسطه اول و دانشجویان سال‌های اول دانشگاه‌ها هم اجرا شود تا تأثیر این برنامه را بر سایر نمونه‌ها هم بسنجیم. همچنین پیشنهاد می‌شود مدارس و دانشگاه‌ها و مراکز مشاوره برنامه‌های آموزشی درمانی و پیشگیری خود را با استفاده از فنون روان‌درمانی مثبت‌نگر که در این پژوهش تشریح گردید، برای دانش آموزان و دانشجویان تدارک ببینند تا شاهد بهبود مشکلات روان‌شناختی ناشی از بحران هویت نوجوانان و جوانان باشیم. با توجه به نظرات سلیگمن درباره شیوع بالای افسردگی در میان جوانان، افزایش اندک رضایت از زندگی و هم‌افزایی بین یادگیری و احساسات مثبت، پیشنهاد می‌شود که این مهارت‌ها که سرلوحه آموزش مثبت‌نگری است و بحران هویت را کاهش می‌دهد، در مدارس آموزش داده شود.

نتیجه‌گیری: روان‌درمانی مثبت‌نگر مداخله‌ای باهدف کاهش آسیب‌های احتمالی عدم دستیابی به هویت در اواخر سن نوجوانی مؤثر است.

تشکر و قدردانی

مطالعه حاضر با کد اخلاق پژوهشی IR.KMU.REC.1397.12 در مدارس متوسطه دوم فریمان به انجام رسید. بدین‌وسیله از تمامی کسانی که ما را در انجام این پژوهش یاری رساندند ازجمله مدیریت آموزش‌وپرورش فریمان و دانش‌آموزان عزیز مدارس متوسطه دوم کمال تشکر و قدردانی راداریم.

تعارض منافع

لازم به ذکر است که هیچ‌گونه تعارض منافعی بین نویسندگان وجود ندارد

References

1. Papalia DA, Eldes SV, Feldman R D. The Psychology of Human Development. (Translation). Arab Qahestani D, yans Ha, Sohrabi HR, Davarpanah F,Hayatroshanayi A, Naghshbandi S. ed. 9th ed. Tehran: Growth;2004:23(3): 436-437. (in Persian)

2. Alipour A, Yaseri M, Maheri A, Garmaroudi GR. Health-Related Quality of Life of High School Students in Tehran. Journal of School of Public Health and Institute of Public Health Research. 2017;14(4):57-72. (in Persian)

3. Philip-Rice F. The Psychology of Growth from Birth to Death. (Translation).froughan M. ed. 4th ed. Tehran: Arjmand.2008: 294-295.(in Persian)

4. Stobaus CD, Mosquera JJM. Positive Psychology and Emotional Schedule: Building Healthy Self-Con- struction. Psychology. 2014; 5(56): 533-540.

5.Lotfabadi H. Developmental psychology: Adolescence, youth and adulthood. 25rd ed. Tehran: Samt. 2014;12(4):223-41 in Persian

6. Rajaee A, Bayazi M, Habibipour H. Basic religious beliefs, identity crisis, and general health in young adults. Journal of Developmental Psychology: Iranian psychologists 2009;6(22):97-107. (in Persian)

7. ghanbari B, mojaradkahani A, ghanbari M. The effect of training self-expression and critical thinking skills on the boy's identity crisis under the

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]

social welfare office of Kalat. Counseling Culture and Psycotherapy. 2012;2(8):1-16. (in Persian)
8. piravi N, Rajaee A. Effectiveness of self-awareness skills training with an existential view on reducing the identity crisis of adolescents. The 3th national Conference on Recent Innovations in Psychology; Tehran: Nikan Institute of Higher Education. 2016;1-18. (in Persian)
9. Rezaeihoseinabadi N, Khayatan F. The effectiveness of reality therapy on identity crisis and Homesickness of student's dormitory boarding schools in Isfahan. Journal of Educational Psychology. 2017;8(3):1-10. (in Persian)
10. Moharreri F, FakoorZiba M, Asgharipour N. Effectiveness of group rational-emotive-behavior education on reducing identity crisis and increasing happiness among male adolescents in boarding school dormitory. Journal of Fundamentals of Mental Health 2014;16(23):213-21. (in Persian)
11. Shahi Z, Aojinejad A. Effectiveness of training methods solution focused therapy to increase girl's adolescence Social adjustment and resolve crises identity. Journal of Fundamentals of Mental Health. 2014;5(17):21-40. (in Persian)
12. Nasiri A, khosravi S, Ghaderi Z, Vafaei T, Esmaeili M. The effectiveness of group training of problem solving to decrease identity crisis of girl teenagers (devotee's daughters). Iran J War Public Health. 2010;3(1):37-43. (in Persian)
13. Karimian N, Askari M, Karimi Y, Zarei E. He effectiveness of group narrative therapy on reducing identity crisis and mental health improvement of Divandarre students. Hormozgan Medical Journal. 2014;8(5):403-10. (in Persian)
14. Namani E, Firouzian S, Pardakhti F. Investigating the Relationship between Responsibility-Taking and Identity Crisis among One-Child Students. Open Journal of Psychiatry 2018;8(7):61-72. (in Persian)
15. Rajaee A. Religious Cognitive–Emotional Therapy: A New Form of Psychotherapy. Iranian Journal of Psychiatry. 2010;5(3):81–7. (in Persian)
16. Rodrigues A, Stobäus C, Mosquera J. Identity as Study Object of Positive Psychology. Creative Education. 2016;10(1):25-40.
17. Rashid T. Positive psychotherapy: A strength-based approach. The Journal of Positive Psychology. 2015;10(1):25-40.
18. Seligman MEP. Authentic happiness: Using the new Positive Psychology to realize your potential for lasting fulfillment. 1rd ed. New York: Free Press. 2002;2(1):1-6.
19. Rashid T, Anjum A. Positive psychotherapy for children and adolescents. 1st ed. New York: Guilford Press. 2008; 10(3):250-287.
20. DeBiase E. Doctoral Dissertations. Improving Well-being and Behavior in Adolescents Utilizing a School-based Positive Psychology Intervention. Connecticut: University of Connecticut Graduate School. 2017;1-104.
21. Jessica A, Sterett H, Shannon M. Increasing Middle School Students' Life Satisfaction: Efficacy of a Positive Psychology Group Intervention. Journal of Happiness Studies. 2014;15(1):19–42.
22. Mahmoudi H, Khoshakhlagh H. The Effectiveness of Positive Psychotherapy on Psychological Well-being and Self-Esteem among Adolescents with Depression Disorder. Social Behavior Research & Health. 2018;2(1):153-63. (in Persian)
23. Amini S, Namdari K, Kooshki H. The effectiveness of positive psychotherapy on happiness and gratitude of female students. International Journal of Educational and Psychological Researches 2016;2(16):3-9. (in Persian)
24. Rajaei AR. Religious cognitive-emotional therapy: a new form of psychotherapy. Iranian journal of psychiatry.2010;5 (3): 81-7. (in Persian)
25. Rajaee A, Bayazi M, Habibipour H. Identity Crisis Questionnaire. 1st ed. Torbat-e-Jam: Islamic Azad University Publications. 2016;12(3):1-8. (in Persian)
26. Magyarmoe JL. Positive Psychology Techniques. (Translation). Baratisede F, ed.1st ed. Tehran: roshd Publishing. 2012;6(2): 114-164. (in Persian)
27. Seligman M, Ernst R, Gillham J, Reivich K, Linkins M. Positive education: Positive psychology and classroom interventions. Oxford Review of Education. 2009;35(3):293-11

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]

The effectiveness of group based on positive psychotherapy on the identity crisis of secondary school girl and boy students

Javad Javanmard (PhD) [1]; Alireza rajaei(PhD)[2*]; Farshid Khosrowpour (PhD)[3]

[1] - Ph.D. Student of Psychology, Department of Psychology, Islamic Azad University, Zarand Branch, Zarand, Iran

[2-] Associate Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Torbat Jam Branch, Torbat Jam, Iran

[3] -Assistant Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Zarand Branch, Zarand, Iran

Abstract

Introduction: The main crisis of adolescence is identity. Thinking and preparing and implementing treatment to reduce the identity crisis can greatly help the teenager's physical and emotional health. So the aim of this study was to determine the effects of group based on positive psychotherapy on the identity crisis of secondary school girl and boy students.

Materials and Methods: The research method was semi-experimental with control group and pre-test, post-test design. The statistical population included 130 boys and 180 girls in the 11th and 12th grades of high school in fariman city during the academic year of 2017-18. Sampling method was purposeful. From these, 30 girls and 28 boys were selected. The boys were randomly assigned 14 subjects in the experimental group and 14 in the control group and the girls were randomly assigned to 15 subjects in the experimental group and 15 in the control group. Boys 'and girls' experimental groups received positive group psychosocial training in 7 separate weekly sessions. The research tool was a identity crisis questionnaire. Data analyzed through covariance analysis and SPSS software version 24.

Results:The results showed that Group Based on Positive Psychotherapy had a significant impact on Boys identity crisis (P = 0.01, F = 7.55) and girls (P = 0.001, F = 11.6).

Results: In a little narrative, the coefficient of influence of all items was more than 1/5. The ratio of validity was between 0/62 and 1 and the content validity index of each section was greater than 0.79, all of which were acceptable. The reliability of the questionnaire was performed using Cronbach's alpha coefficient which was calculated for knowledge (0/74), attitude (0/70), mental norms(0/73), perceived behavioral control(0/85), behavioral intention(0/ 85) and behavioral 0/70,was estimated.

Conclusion: Since positive psychotherapy improves the identity crisis of boys and girls, it can be used to reduce the psychological problems caused by the student identity crisis in schools.

Keywords: Positive thinking, Psychotherapy, Identity crisis

.

***Corresponding Author:** Alireza rajaei rajaei.46@yahoo.com

Mobile: +98-09155803467 **Fax:**+98-34-33450586

Received: 25 oct. 2018 **Accepted:** 17 Jan.2019

►**Please cite this article as follows**

Javanmard J,Rajaei A, Khosrowpour F. The effectiveness of group based on positive psychotherapy on the identity crisis of secondary school girl and boy students. Journal of Jiroft University of Medical Sciences. 2019; 6 (1):101-11

[Downloaded from journal.jmu.ac.ir on 2025-12-18]